

Цехи Кароля (Бухарест)

Автори: Аліна Томеску (Alina Tomescu), Eurodite

За допомоги: Joep de Roo, Meta van Drunen, Cristiana Stoian (Eurodite); Constantin Goagea (Zeppelin)

Ключові слова: #education #public space #grants #self-financing #economic sustainability #intangible heritage

Матеріали створено в рамках проекту «Відкрита спадщина» (OpenHeritage: Organizing, Promoting and ENabling HEritage Reuse through Inclusion, Technology, Access, Governance and Empowerment), підтриманого програмою досліджень та інновацій Європейського Союзу "HORIZON2020" (грантова угода №776766).

Координатор проекту: Метрополітальний дослідницький університет (Metropolitan Research Institute) у Будапешті
Див. більше: www.openheritage.eu

Переклад профінансовано зі Стабілізаційного фонду культури та освіти 2022 Федеральним міністерством закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut

Резюме

[Цехи Кароля](#) (фабрика Кароля) — це один із найвідоміших проєктів з адаптивного перевикористання в Бухаресті. Колишній фабричний цех розміщений у промисловому комплексі (зведеному 1887 року), який все ще працює, у найстарішому промисловому районі Бухареста поряд із парком Кароля¹. Згодом фабрика припинила використовувати деякі зі старих цехів і переїхала до більш сучасних приміщень, побудованих у ХХ столітті. Цехи Кароля — проєкт, що розвинувся органічно завдяки ініціативі місцевих діячів культури, які хотіли продемонструвати потенціал промислової спадщини та цього району Бухаресту. Завдяки тимчасовим використанням і невеликим інвестиціям проєкт поступово відкрив старі цехи для публіки через творчі заходи, привабивши креативний клас у південну частину міста. Наразі основним орендарем Цехів Кароля є клуб «Експірат» — одне з найпопулярніших місць відпочинку в Бухаресті для молоді, альтернативної публіки. Майбутнє Цехів Кароля є відкритим, оскільки відчувається потреба у нових ініціативах для виведення цього місця на наступний рівень.

Контекст

Південь Бухареста — одна з найбідніших частин міста з менш розвиненою інфраструктурою, більшою бідністю й етнічною сегрегацією. Після 1990 року більша частина соціалістичної промисловості припинила своє існування. Наразі південь Бухареста загалом вважається житловим районом, що містить багато колишніх робітничих кварталів. Тут також можна знайти безліч покинутих будівель. Цехи Кароля (Halele Carol) розташовані в четвертому секторі Бухареста — строкатому районі з нерівномірним демографічним складом кварталів. Філарет-Рахова — один із найбідніших районів Бухареста з високою соціальною вразливістю, тоді як Унірії — один із районів з вищими доходами та меншими соціальними проблемами. Район Філарет-Рахова знаходиться досить близько до головного центру міста, і до нього легко дістатися з більшості кварталів. Хоча ці райони менш розвинені, сьогодні вони стають привабливішими для інвестицій у житлову та промислову нерухомість.

Історія

1869 — відкритий перший румунський залізничний вокзал у Бухаресті, на пагорбі Філарета². Туди ж були перенесені або побудовані з нуля декілька фабрик,

¹ Парк Кароля був облаштований з 1900 по 1906 рік на вшанування 40-річного правління першого короля Румунії Кароля I (1881-1914, член родини Гогенцоллернів) та для проведення Румунської загальної виставки.

² Місцевість названа на честь Філарета, митрополита Унго-валахійського кінця ХVІІІ століття.

Бухарестський залізничний вокзал Філарет, 1875 рік. Джерело: Wikimedia Commons

що перетворили цю територію на найважливіші промислові квартали Бухареста.

Швейцарський інженер Ергардт Вольф, який був постачальником перев'язувальних матеріалів для російського штабу під час російсько-турецької війни, відкрив невелику майстерню в Генчеї 1877 року, а потім переніс її на теперішнє місце 1887-го. Він розширив бізнес завдяки імпорту машин для виготовлення боєприпасів, що надходили до армійського арсеналу, одночасно забезпечивши перші в країні потужності з постачання паротягів і задовольнивши попит місцевого ринку на обладнання. У зв'язку з розширенням нафтової промисловості завод опанував виробництво резервуарів, парових котлів, бурових установок, залізних конструкцій для мостів, чавунної та бронзової арматури. Деякі будівлі, побудовані в цей початковий період, усе ще стоять на південній стороні місцевості, поруч із церквою Філарета (1906–1910), а деякі будівлі виходять на парк Кароля (1905).

Зображення фабрики кінця XIX сторіччя. Джерело: <https://bercenidepoveste.ro/wolff-steaua-rosie-hesper-povestea-fabricii-cu-trei-nume-de-la-filaret/>

Фабрика уособлює дух промислового новаторства XIX століття. Зв'язок із промисловими інноваціями також є центральною темою у процесі адаптивного перекористання.

«Цей район – колишній пагорб, вкритий виноградниками, понад 100 років тому перетворився на найавангардніше місце Бухареста, що відбиває амбіції країни щодо технологічного прогресу та соціальних змін. Парк Кароля (побудований як міжнародна виставка), технічний музей, перший залізничний вокзал у Бухаресті, астрономічна обсерваторія й багато інших об'єктів у цьому районі, колись зробили це місце плавильним котлом інновацій, дозвілля й міської динаміки» (асоціація Zeppelin).

1906 — на пагорбі, що примикає до фабрики, створений парк Кароля — на честь 40-річчя правління короля Кароля та для розміщення Всесвітньої виставки 1906 року.

*Парк Кароля, 1936 рік.
Джерело: Fortepan / Lajtai
László, #62590*

1921 — фабрика отримала пряме сполучення з залізничним вокзалом Філарет, аби забезпечувати армію обладнанням.

1939–1945 — фабрика Вольфа зосередилася на збільшенні об'ємів виробництва зброї для забезпечення зростання потреб румунської держави, союзниці Осі. До комплексу будівель було додано багато маленьких прибудов (низка з них були зруйновані землетрусом 1978 року).

1948 — за комунізму фабрика була націоналізована й отримала назву «Червона зірка». На території були зведені деякі сучасні будівлі, а виробничий профіль змінений на легку будівельну техніку й обладнання, а також гідравлічне обладнання. Виготовлялися важка техніка, штангенциркулі, бетономішалки, гідравлічні пристрої та броньовані двері для атомних електростанцій, двигуни й ключові деталі для сільськогосподарської техніки або військово-морської промисловості (див. докладніше: https://www.europeana.eu/en/item/125/contributions_c9a7bdf0_b76b_0137_a1d7_6eee0af6b2a3). Деякі старі будівлі були зруйновані після 1978 року, щоби звільнити місце для багатопверхового залізобетонного цеху. Останньою спорудою наприкінці 1980-х років став цех на цокольному поверсі зі збірною залізобетонною побудовою.

Поєднання будівель різних періодів: зліва — одна з будівель періоду до Другої світової війни, в центрі — залізобетонна будівля, побудована в кінці 1980-х років, де виробництво досі триває, і адміністративна будівля соціалістичного періоду. Джерело: Vlad Bâscă, 2019 рік

1990 — фабрика приватизована й перейменована на «Геспер СА» (Hesper S.A.). У частині приміщень виробництво тривало, а інші орендувалися різними фірмами й майстернями. Наприкінці 2010-х років на головному заводі залишилося мало працівників, які все ще виробляли гідравлічні апарати, обладнання й установки, інші приміщення використовувалися іншими компаніями для виробництва пластикового або картонного пакування.

2008 — після вступу Румунії до ЄС у 2007 році бурхливий розвиток громадянського суспільства посилив зміни в урбанізмі та місцевому активізмі. З'явилися нові організації, серед них Zippelin і Eurodite, які пізніше взяли участь в ревіталізації Цехів Кароля.

Асоціація Zippelin була заснована 2008 року трьома архітекторами (Костянтином Гоагеа, Косміною Гоагеа, Штефаном Генчулеску). Це некомерційна організація, яка працює як культурний оператор у Румунії та Європі. Вона діє в різних проєктах з плейсмейкінгу (place-making) та міського розвитку. Основними напрямками діяльності є дослідження, культурний менеджмент й архітектурні проєкти. Zippelin редагує щомісячний архітектурний журнал (www.e-zippelin.ro) й організовує різні заходи, семінари, конкурси й дебати.

Eurodite була заснована 2008 року Юпом де Роо та Метою ван Друнен. Юп мав досвід роботи у сфері європейського фінансування, а Мета працювала як архітекторка. Разом вони ініціювали Eurodite — організацію, що просуває думку про

те, що креативність і співпраця є основними складовими для розвитку європейських районів і регіонів. Основними напрямками її діяльності є європейські проекти зі співпраці та розвиток територій (www.eurodite.eu).

2001 — перший семінар з промислової спадщини в Румунії.

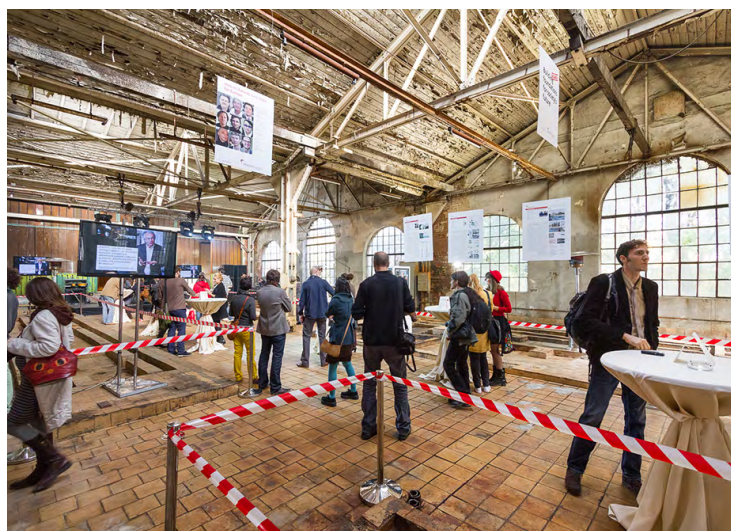
Ірина Ямандеску, експертка зі спадщини, яка працює в [Міністерстві культури](#) Румунії, почала знайомити учасників із темою промислової спадщини в Бухаресті. До цього фабрика як спадщині приділялося дуже мало уваги. Вона організувала семінар з промислової спадщини, а також почала контактувати з власниками різних фабрик на території пагорба Філарета. Місцевість стала більш відкритою для зацікавлених людей: наприклад, студенти-архітектори працювали там над дипломними роботами.

2011 — архітектурний журнал Zeppelin спільно з Іриною Ямандеску організував екскурсію по різних місцях промислової спадщини в Бухаресті. У ній взяли участь майже 200 осіб. Це розпочало дискусію щодо можливостей реінтеграції цих об'єктів як культурних і творчих центрів у міське життя.

Час від часу відбувалися обговорення з власником фабрики «Геспер СА» про майбутні можливості для об'єкта.

2013 — [Фонд креативних індустрій NL](#) у Нідерландах оголосив кампанію зі стимулювання обміну знаннями в креативних галузях між голландськими експертами та міжнародними об'єктами. У 2013-му Eurodite та Zeppelin розробили проєкт [«Креативні фабрики Бухареста»](#). Він отримав кошти від Фонду креативних індустрій NL для залучення голландських експертів до роботи в Румунії, щоби обмінятися найкращими практиками успішних перетворень об'єктів промислової спадщини. Серед них була Лізбет Янсен, колишня директорка Westergasfabriek в Амстердамі — відомого прикладу перевикористання промислової спадщини за допомогою тимчасових функцій.

Конкретні цілі проєкту на майбутнє полягали в тому, щоби зупинити занепад історичних будівель і зберегти їхню цінність; знайти нові функції для спорожнених будівель (без перешкоджання виробничій діяльності у використуваних будівлях); відкрити декілька точок сполучення з парком і вулицею та полегшити доступ для публіки, при цьому зберігаючи міцний зв'язок із цінностями цього місця («виробництво та творення») і місцеву гордість, пов'язану з виробництвом.

*Екскурсія фабрикою «Геспер».
Фото: Mihai Petre*

Під час дводенного семінару власник разом із румунськими й голландськими експертами розглянув кілька сценаріїв перетворення. Команда вирішила трансформувати будівлю з використанням органічного процесу перетворення та кількох тимчасових функцій.

«Ідея полягала в тому, щоби здійснити поетапну реконструкцію. Скласти план, проводити тут заходи, а потім на гроші, які заробили на заходах, ми могли почати реконструювати його. Через своєрідну органічну модель. Це була модель, яку ми мали на увазі, коли починали у 2011 році» (Юп де Роо, 2019 рік).

*Юп де Роо, директор Eurodite.
Фото: Eurodite, 2019 рік.*

Поетапна реконструкція = поступове перетворення та модернізація будівель на основі наявних потужностей і коштів у конкретний момент. Шляхом організації заходів і субсидій залучаються відносно невеликі суми грошей, які можуть бути вкладені в модернізацію будівель і прилеглих просторів.

Цей семінар також став ключовим моментом у розвитку довірчих відносин між ініціаторами та власником фабрики.

Довіра виявилася одним із головних викликів для співпраці із Цехами Кароля, тому зміцнення довіри стало основним завданням у процесі адаптивного перевикористання. Це було зроблено за допомогою міжнародної співпраці та дипломатії, із залученням посла Нідерландів й отриманням фінансування. Пізніше також були отримані інші кошти через гранти ЄЕЗ (Європейської економічної зони) й Норвегії та європейські фонди співпраці. Крім того, команда ініціаторів, що брала участь у проєкті із самого початку, використовувала практичний підхід, метод «демонстрації на практиці» щодо проєкту та залучених інвесторів, що забезпечило прозорість і надійність.

"Найважливіше було зміцнити ту невелику довіру, яку ми налагодили з ними [власником фабрики та його командою]. Це було найголовніше. Вони дуже упереджено ставилися до людей нашого віку — у нас 20 років різниці. Вони виростили в зовсім іншій культурі. Отже, ми хотіли створити цей міст комунікації та довіри. Це був найважливіший момент. Це моя мета — вибудувувати довіру" (Константин Гоагеа, 2019).

*Константин Гоагеа —
співзасновник Zeppelin.
Фото: Eurodite, 2019 рік.*

Ще одна співпраця з місцевими діячами культури також виявилася плідною: дослідження промислової спадщини як ресурсу, проведене Асоціацією архітекторів Румунії та Zeppelin у 2013 році, стало важливим кроком до адаптивного перевикористання Цехів Кароля. Ці процеси сприяли подальшій співпраці з «Геспер»: робітники й інженери разом з активістами з Zeppelin та Eurodite усунули найбільш серйозні несправності та протікання даху.

«Це був свого роду переламний момент, [...] що ми зробили — ми склали список в Excel. Просто вказали: "Тут цей дах, там - ця штука...". Вони [працівники фабрики] — усі інженери! Коли вони отримують список в Excel, вони розуміють, що треба робити. [...] Вони почали виправляти деякі невідкладні протікання, і в певний момент намагалися вирівняти підлогу. [...] Оскільки вони переживали [економічну] кризу й у них був невеликий період затишшя, вони відправили людей із фабрики виконувати всі ці роботи» (Мета ван Друнен).

*Мета ван Друнен
з Eurodite. Фото:
Eurodite, 2019 рік.*

2014 — фабрика відкрилася для громадськості під назвою «Цехи Кароля» (або ж «Зали Кароля», Halele Carol) у будівлі з червоної цегли, розташованій у задній частині комплексу, що виходить на парк. Захід, присвячений запуску проєкту, зібрав близько 2000 людей. До 2015 року було організовано кілька заходів, які зробили це місце центром культурного життя Бухареста.

Проект «Постіндустріальний дизайн» (2015 рік) став наступним важливим кроком у культурній трансформації об'єкта.

«Постіндустріальний дизайн» — виставка в Цехах Кароля. Фото: Vlad Bâscă, 2015 рік.

Це була румунсько-норвезька програма створених у співавторстві творів мистецтва й вистав, зокрема архітектурних інтервенцій, від румунських і норвезьких архітекторів і художників. Ці заходи підкреслили європейський рівень спадщини й культурного різноманіття міста. Виставка була організована в партнерстві з Бергенським мистецьким центром USF. Витрати були покриті через грант ЄЕЗ (Європейської економічної зони).

Гранти ЄЕЗ / норвезьке фінансування

Гранти ЄЕЗ відкривають чудові можливості для фінансування проєктів, пов'язаних зі спадщиною, особливо в країнах Південно-Східної Європи. Окрім загальних правил ЄЕЗ, застосовуються додаткові правила місцевої програми. У випадку Румунії фондом керує Міністерство культури. Воно застосовувало дуже жорсткі процедури звітності, приділяючи особливу увагу не стільки змісту, скільки процесам й оформленню документів. Той факт, що головним заявником була приватна організація, ще більше ускладнив процес подання звітності.

Румунський тиждень дизайну в Цехах Кароля, 2015 рік. Фото: Roald.

Також для проєкту було використано багато негрошових ресурсів: міжнародні знання про адаптивне перевикористання, навички написання заявок на фінансування/субсидування, негрошові внески архітекторів, які брали участь у проєкті, трудовий внесок працівників фабрики у лагодженні несправностей, журнал Zeppelin зі своєю спільнотою та присутністю в інтернеті, досвід членів команди в дизайні та комунікації, досвід організації заходів, доступ до власності (і відсутність у неї статусу спадщини), міцні зв'язки з людьми в Бухаресті через членів Zeppelin.

2015 — сталася пожежа на іншій фабриці цього району, яка функціонувала як нічний клуб. Це справило величезний вплив на Бухарест і Румунію. Багато барів і клубів були закриті після цього інциденту, і багато організаторів заходів стали уважніше ставитися до правил безпеки. Власник фабрики «Геспер» вирішив припинити всю культурну і публічну діяльність на об'єкті.

2016 — «Експірат», один із найстаріших клубів Бухареста, вирішив шукати більш безпечне місце і переїхав до Цехів Кароля. Попри те, що спочатку ініціатори мали більші плани щодо трансформації цехів Кароля, те, що їм вдалося переконати власника зберегти фабрику відкритою для культури, на відміну від більш комерційних варіантів, було перемогою.

Тераса клубу «Експірат», розташованого в Цехах Кароля. Фото: Expirat.

Хоча Цехи Кароля не входять до списку пам'яток, вони розташовані на території, що охороняється через її цінність як спадщини (охоронювана зона 6) і межує з парком Кароля, який також має такий захист (зона 82). Власник Цехів Кароля не має наміру вносити будівлю до списку об'єктів культурної спадщини, оскільки чинне румунське законодавство про спадщину передбачає безліч адміністративних і бюрократичних обтяжень за внесення пам'ятки до списку. З іншого боку, відсутність пам'яткоохоронного статусу для будівель означає, що вони більш вразливі щодо зростання ринку нерухомості, а також мають менше доступних ресурсів для обслуговування. Проте цехи Кароля все ж сприймаються власником, його користувачами та широкою громадськістю як частина промислової спадщини Бухареста.

Головний цех досі використовується як місце для зберігання старої техніки минулого століття. Залізобетонна будівля використовується компанією «Геспер СА» для виробництва гідравлічних pomp. Стара фабрична будівля та компресорний зал (Sala Compresoarelor) використовуються для проведення заходів, організованих Zeppelin та Eurodite. У компресорному залі працює клуб «Експірат».

2018 — віцемер Бухареста оголосив, що парк Кароля буде відновлений, щоби стати культурним центром Бухареста, в найближчі 10 років, після того як у липні 2018 року був запропонований проєкт відродження парку та за нього проголосували. [Далі розробляється](#) PUZ (урбаністичний план території) для нового проєкту. Елементи парку, як-от фонтан Зодіаку або деякі промислові будівлі, будуть перероблені та включені в культурну мережу міста. Технічний музей планується повернути під державне керування та розширити до Музею науки й техніки, який буде містити інші будівлі в цьому районі, як-от електростанцію Філарет. Будинок Босіану, який зараз належить Національному інституту метеорології, також буде відремонтований і стане загальнодоступним.

Висновки:

Цехи Кароля вважаються одними з найкращих практик у галузі відновлення будівель шляхом їхнього перероблення під культурні функції. Вони також є одним із випадків, коли проєкт перевикористання був розпочатий без інвестицій і за допомогою тимчасових функцій. Наразі будівлі захищені від знесення, але завданнями на майбутнє є загальна реставрація та збереження спадщини.

Однак, проєкт не мав широкого впливу на місцеву громаду, оскільки вона не була залучена до ранніх етапів проєкту, за винятком працівників фабрики «Геспер», які брали участь у заходах. Це ускладнювало і подальше залучення людей. Перевикористання простору посилило прихильність до цього району здебільшого з боку творчої спільноти. Цей простір розглядається як «альтернативний» і створює особливу ідентичність для молодих творців. На думку громадськості, цехи Кароля належать до тієї категорії найкращих практик, що й інші приклади промислового перевикористання в країні, як-от Ark і Nod Makerspace в Бухаресті або Фабрика щіток у Клужі. Також високі оцінки дають «нордичній атмосфері» нового дизайну й архітектурних елементів (наприклад, дерев'яних конструкцій). Це цілком справедливо, оскільки натхнення та знання для створення Цехів Кароля прийшли з кількох голландських проєктів, як-от Westergasfabriek, NDSM та Strijp S.

Хоча спочатку муніципалітет не брав активної участі у проєкті, але коли проєкт став широко відомим, муніципалітет вирішив підтримати його та розробив план подальшого перетворення парку Кароля на культурний центр міста. У цій місцевості також є нові проєкти адаптивного перевикористання спадщини, натхненні прикладом Цехів Кароля.

Щодо впливу на економічне життя району, то в межах проєкту поки не було створено жодного робочого місця. Проте він справді відкрив нову зону відпочинку та культури. Як результат, до району було привернуто більше уваги, у ньому відкрилося кілька нових закладів для дозвілля. Цехи Кароля розширили культурний центр міста на південь.

Переклад з англійської: Віталій Павлів